ЄВРОПА 22.01.2025 | Крістофер Форст

Країна обмежених можливостей

В Білорусі знову відбудуться «вибори», на яких переможе Лукашенко – як завжди з 1994 року. Проте дещо може змінитися.

Ставка на «чорного лебедя» нечасто буває виграшною. «Чорним лебедем» називають непередбачувану подію з серйозними наслідками. У випадку Білорусі, наприклад, це може бути застосування тактичної ядерної зброї, раптова смерть Лукашенка або вторгнення України на південь Білорусі.

Політичне керівництво білоруського демократичного руху у вигнанні, сильного в 2020 році, чекає саме на таких «чорних лебедів». З огляду на жорстокість репресій в країні, у них просто поки немає інших варіантів. Лідерка руху Світлана Тихановська каже, що зараз не час закликати до протестів. Але люди ще вірять, що в осяжному майбутньому з'явиться нове "вікно можливостей".

Представники демократичного руху все одно не можуть балотуватися на «невиборах» (як їх називає Тихановська). Виборче законодавство зробили ще жорсткішим. Щоб балотуватися, наприклад, тепер потрібно прожити в Білорусі 20 років і не мати посвідок на проживання в інших країнах. Тихановська порадила своїм прихильникам голосувати «проти всіх», оскільки це нібито безпечна форма протесту.

Але місцеві виборчі комісії, що складаються з довірених осіб [Лукашенка], все одно повідомлять «прийнятні» цифри. Місії спостерігачів ОБСЄ не буде. Щоб унеможливити голосування опонентів режиму в еміграції, цього разу не буде виборчих скриньок за кордоном. Лукашенко, схоже, вже тестував блокування YouTube і різних соціальних мереж. І навіть якщо геть усе піде не за планом – режим, який після 2020 року став гіперчутливим, підготувався й до вуличних сутичок.

Четверо опозиційних кандидатів,

Четверо опозиційних кандидатів, зареєстрованих з милості Лукашенка, не стали б реальною альтернативою йому, навіть

зареєстрованих з милості Лукашенка, не стали б реальною альтернативою йому, навіть якби мали шанси

якби мали шанси. Троє з них навіть не намагаються приховати свою роль просто спаринг-партнерів: всі вони – лідери системних партій, лояльних до Лукашенка. Перший секретар Комуністичної партії Сергій Сиранков, який скидається на радикального сталініста, заявив, що балотується «не замість, а разом» з Лукашенком. Ексцентричний антиєвропейський лідер Ліберально-демократичної партії Олег Гайдукевич наголосив, що хоче привітати Лукашенка в день виборів. Голова Республіканської партії праці і справедливості Олександр Хижняк назвав свого опонента Лукашенка «правильним вибором».

Залишається Ганна Канопацька. Вона багато років була білою вороною: помірковано-опозиційна депутатка білоруського парламенту й колишня членкиня опозиційної ліберально-консервативної Об'єднаної громадянської партії, тепер забороненої (як і всі інші продемократичні партії). Нині вона дотримується правил гри. Вона гостро критикує політичні центри демократичного руху у вигнанні, а за реабілітацію політв'язнів і повернення вигнаних дисидентів хоча й виступає, але дуже обережно.

Наближений до держави соціологічний центр напередодні виборів давав Лукашенку 82,5 відсотка голосів. Решта кандидатів разом набрали б лише 2,9 відсотка, 7,9 відсотка респондентів проголосували би проти всіх, а 6,7 відсотка точно не пішли б на вибори. Можливо, Лукашенко захоче навіть трохи перевершити власні прогнози.

Що робитиме Захід після перемоги Лукашенка?

З одного боку, Захід і далі буде розраховувати на санкції. Передусім намагатиметься закрити лазівки в тих, що вже існують. Але наразі білоруська економіка завдяки російському ринку не тільки стабільна, а й зростає. Аргумент, що санкції остаточно кинули режим в обійми Москви, по суті не хибний. Проте він, звичайно, не враховує імпульсу 2020 року, як і тих фактів, що санкції вводилися, зокрема, за малозрозумілі правопорушення, такі як захоплення літака Ryanair і навмисне сприяння нелегальній міграції, і що Брюссель не міг

просто проігнорувати такі дії, як і масштабне насильство після президентських виборів 2020 року та роль Білорусі в війні проти України. І все ж таки поки не схоже, що санкції ефективні.

Аргумент, що санкції остаточно кинули режим в обійми Москви, по суті не хибний

З іншого боку, дипломатія знову вступає в гру. Зараз дипломатам доволі складно працювати з режимом, лідера якого з 2020 року не визнають президентом. Рішення про пряме невизнання Лукашенка в 2020-му було доленосним і при цьому, можливо, помилковим, оскільки воно ускладнило комунікацію. Але раптово визнати його після невиборів 2025 року теж буде неправильно: це означатиме, що всі про все забули. А втім, дипломатія все одно необхідна, принаймні для того, щоб прискорити звільнення політв'язнів.

Лукашенко свідомо використовує політв'язнів, як розмінну монету. На сьогодні є дев'ять хвиль амністії. Більше 200 (і значно більше) визнаних політв'язнів були поступово звільнені, але близько 1250 і досі за ґратами. Тому поки можна говорити тільки про перші кроки, особливо зважаючи на те, що репресії під час виборчої кампанії навіть посилилися. Символічно, що вперше за майже два роки світ побачив Віктора Бабарика та Марію Колесникову, двох із найвідоміших політв'язнів. Обоє дуже виснажені, але живі. Навіть в цьому не було впевненості.

А втім, дипломатія все одно необхідна, принаймні для того, щоб прискорити звільнення політв'язнів

Тепер режим чекає дій у відповідь. І виникають два запитання: що має статися, щоб вони були, і як далеко вони можуть зайти? Теоретично реалістичним максимумом на сьогодні, мабуть, є відправка в Мінськ кількох послів – зрештою, має ж Німеччина, наприклад, і досі посла в Москві. Але ці посли повинні будуть отримати посвідчення про призначення від Лукашенка, якого не визнають президентом. Ситуація складна.

Що реально може статися зараз?

Дещо все одно може, навіть без «чорних лебедів» і незважаючи на ще п'ять років «батька Лукашенка».

По-перше, Лукашенко захоче використати свою суб'єктивну силу після перемоги на виборах, щоб забезпечити собі максимум простору для маневрів на всіх рівняху відносинах з Москвою. На дипломатичному рівні він продовжить робити реверанси перед Заходом, а на економічному – докладатиме ще більше зусиль, щоб домогтися співпраці з Пекіном. У дипломатичному плані він ще більше просуватиметься на Захід, а в економічному – ще активніше агітуватиме Пекін за співпрацю. Водночас Білорусь і далі буде підтримувати російську агресію матеріально та логістично.

По-друге, внутрішньополітичні загрози для Лукашенка зменшаться. Арешти триватимуть, але, можливо, їх буде менше, ніж під час виборчої кампанії. В цій веремії можна принаймні припускати велику хвилю амністії, яка стосуватиметься навіть деяких лідерів протестів 2020 року. Амністії як дипломатичний прийом – свого роду традиція в Білорусі, і не з 2024 року. І це також відповідь на запитання, що має статися. Зважаючи на серйозність подій 2020 року та після реакція все-таки буде стриманою, як описано вище. Тож залишається питання розрахунку витрат і вигод для режиму.

По-третє, кількість мігрантів, які намагатимуться нелегально потрапити в ЄС через Білорусь, може знову зрости, коли потеплішає. Запрошення режиму на конференцію з цього питання Євросоюз практично завжди залишає без відповіді. Але, якщо буде зроблено перші кроки до зближення, це, ймовірно, скоро знову стане темою для обговорення.

Врешті новий порядок регіональної безпеки може стати корисним і для Мінська в протистоянні майбутньому російському експансіоністському тиску

По-четверте, режим намагатиметься посісти місце за столом можливих переговорів про припинення війни в Україні. Мінськ, цілком імовірно, зможе взяти участь у великому саміті миру, якщо такий відбудеться. В короткостроковій перспективі, однак, більш реалістичним варіантом є просто угода про припинення вогню, і тут йому нема чого запропонувати. Але врешті новий порядок регіональної безпеки може стати корисним і для Мінська в протистоянні майбутньому російському експансіоністському тиску.

Недавно Лукашенко говорив про Білорусь як про країну можливостей – за аналогією з ненависною йому Америкою. Втім, під його егідою Білорусь є в найкращому разі країною обмежених можливостей. Звичайно, одного дня відхід Лукашенка може все-таки статись. Він уже подбав про реформи, які зможуть убезпечити його в

такому разі. І під час виборчої кампанії він став частіше говорити про «зміну поколінь». Але Лукашенко вже натякав про свою відставку після протестів 2020 року, а досі при владі.

Переклад з німецької Дар'ї Прусенко

Крістофер Форст

Крістофер Форст (Christopher Forst) очолює Женевське представництво Фонду ім. Фрідріха Еберта при ООН. Раніше він, зокрема, був представником Фонду у Білорусі, а також керівником Регіонального офісу «Діалог Східна Європа» у Києві.